

הקדמה לאורות

לבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

השיעור ניתן באור לוי במרחשוון תשס"ז
נערך בידי מ"ר הר"ג יעקב אריאל שליט"א

יש לברר ראשית כל מושגים יסודיים שאותם מזכירים אנו בפנינו פעמים רבות. השל"ה הקדוש משתמש בביטוי: "האומרים מילות התפילה ואינם מתפללים". אף בשאר המושגים רבים הם בני האדם האומרים פיטומי מילי בעלמא מבלי להבינם. יש בני אדם "האומרים מילות אמונה ואינם מאמינים". החילונים מגדירים את ה"דת" חלילה כגיבוב דברים ומליצות שאומריהם אינם מבינים אותם, וכן מגדירים רבים את האמונה כדבר בלתי ניתן להבנה – "אינך מבין זאת – אז תאמין". כאילו ה"אמונה התמימה", כפי שקוראים לה, פחותה מההבנה הרציונלית הרגילה. אולם זוהי דעה שקרית אשר הושפעה מהנצרות שבה רווח הביטוי הטפשי: "אני מאמין דווקא משום שזה אבסורד". זו הייתה האמונה הנוצרית שאינה ניתנת להבנה, ולדעת הנוצרים האמונה פחותה מהבנה.

יש המעמיקים יותר וסוברים שאמונה זה "רגש", כלומר שאין האדם אמנם יכול להבין את דתו בשכלו, אולם הוא מרגיש שזאת היא האמת, מרגיש הוא הרגשה רוחנית עדינה בשעת תפילה ומוצא סיפוק נפשי בקיום המצוות. אולם גם גישה זו איננה אמינית, היא רק חלק מהאמת, משום שהיא שוללת מהאמונה את ההבנה השכלית ורואה אותה נחותת דרגה מהשכליות, על-ידי הגדרתה כרגשנות בלבד.

פסוקי התנ"ך יגידו לנו אמונה מהי. חבקוק אומר "וצדיק באמונתו יחיה", כלומר האמונה מוגדרת על-ידי חיים. ומהם חיים? אומרת התורה "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום". הגדרתם של החיים האמיתיים של התורה היא הדבקות בה' יתברך.

אם כן אמונה זוהי דבקות, ודבקות פירושה התעלות כל החלק הרוחני באדם והתקרבותו כלפי מעלה. כל צדדי הנפש מתקרבים ומתדבקים בבורא, וצדדי נפש אלה כוללים בתוכם גם את השכל, גם את הרגש, גם את הכרתו של האדם וגם את תת-הכרתו. האמונה היא מעל לשכל, מעל לרגש, מעל לטבע האנושי הפשוט, וכיוון שכן, יש שהשכל אינו תופס את מהותה, יש והאדם אינו מרגיש

במציאותה, אך אמונת־דבקות זו קיימת בהוויה, שרויה מאליה – "וצדיק באמונתו יחיה".

האורחים בהיכל המחשבה העברית, אלה המתעסקים בשטח זה אך ורק בגלל מטרתיהם המחקריות, אלה שאינם מעוניינים לשאוב ממעיין המחשבה הישראלית ביסוס להכרתם ולהרחבת ידיעותיהם בשטח זה של התורה, רואים את הרמב"ם כרציונליסט מובהק ואילו את ריה"ל כהפך ממנו. נכון שיש הכדלים מסוימים בין גאוני עולם אלו, שמימיהם שותים אנו גם כיום, אולם אין הכדלים אלו תהומיים עד כדי כך.

יש המסתמכים על גישותיהם השונות לגבראה ולבחירת ישראל (יש לציין שבוו האחרונה מודה הרמב"ם בהל' תשובה בעניין שלא היא אכזרי, וכן כאגרת תימן שבה מבאר שאין בחירת ישראל תלויה בשמירת התורה), ויש הרואים בגישתו לאהבת ה' את הרציונליסט האבסולוטי שבו. הרמב"ם מזהה את האהבה עם המדע, כלומר אהבת ה' אינה סנטימנטלית אלא אפלטונית, פילוסופית. אולם פירוש המילה מדע אינו שכליות גרידא, מדע הוא מלשון ידיעה, ידיעת ה' והשגתו על־ידי כל כוחות הרוח שבנפשו שנבראו בצלם א־להים. כוחות נפש אלו כוללים את הרגש ואת השכל גם יחד. האהבה האמיתית היא זו שבה מעורבים השכל והרגש עם כל צדדי כוחות הנפש גם יחד. כל הנשמה תהלל יי־ה הללויה.

מהי קדושה? בקדושה מבחינים אנו בתקבולת: קדושה שמיימית וקדושה ארצית. הראשונה היא למשל קדושת השבת, והשנייה – קדושת המועדים. הראשונה היא קדושת הארץ, והשנייה היא קדושה הבאה על־ידי כיבוש רבים אף בחוץ לארץ. הראשונה היא קדושת ישראל, קדושת כהונה וכדו', והשנייה היא קדושת נזיר, הקדש, נדר ועוד.

"הבא לקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה" – מימרת חז"ל זו יכולה לסכם לנו תקבולת זו שבסופה נפגשים המקבילים, והקדושה הארצית הנעשית בידי האדם נפגשת עם זו המוערה ממעל. למעשה מקור הקדושה הוא זו העליונה, השמיימית, ומתוך זו נמשכת ונובעת הקדושה הארצית. שבת היא "תחלה למקראי קודש", היא היסוד שעליו מושחתים המועדים התלויים בידי אדם, וכן בשאר הקדושות, הקדושה של מעלה היא הבסיס שממנו נובעת ויונקת הקדושה של מטה, ועל כן לבסוף נפגשים המקבילים והבא ליטרה מסייעין בידו.

אם כן, קדושה זו שמקורה בעליונים, מציאות היא בהוויה, לא מילים "דתיות" ריקות אשר יסודן ב"מיסטיקה" כפי שטוענים הכופרים אלא מציאות ממש, מציאות רוחנית אשר מוחשית היא וודאית היא לאין ערוך מזו החמרית.

ישנן מס' הוכחות לעובדת מציאותה הוודאית של הקדושה, והרי שתיים מהן:

א. הגמרא מביאה שלושה איסורים שעליהם לוקה החוטא אף בלאו שאין בו מעשה, ואלו הם: שבעת שקר, המקלל את חברו בשם והממיר הקדש בחולין. הגמרא סבורה שהממיר אינו לאו שאין בו מעשה, אלא יש בו מעשה. ושני פירושים בדבר: 1. המרה זו יש לה תוצאות מעשיות לגבי שימוש בהקדש, איסור הנאה ועוד. 2. פירושו של רש"י: על-ידי דיבור זה נוצר מעשה, נוצרה מציאות של קדושה, ואף שהדבר נעשה בדיבור הרי מעשה יש כאן, כי הקדושה היא מציאות אחרת, מציאות חדשה.

ב. פסולי המוקדשין אינם חולין ואינם הקדש, או נכון יותר – הם גם זה וגם זה. ואף שגוף אחד הוא, למשל שור של פסולי המוקדשין, הרי למעשה – שני גופים הוא, האחד – קודש, והשני – חולין. וכיוון שבמציאות שני גופים כאן, העובד בשור כזה כאילו עבד בשור וחמור יחדיו, ועבר על איסור כלאיים! (המנחת-חניך מנסה לחדש לפי זה שעבודה או הרבעה של שור הקדש ושור חולין הוי כלאים). מכאן שקדושה היא מציאות.

מציאות קדושה זו בהוויה, בין שנוצרה בידי אדם, ובין שנוצרה בידי שמים, הרי היא הגילוי הרוחני של השכינה בעולמנו החומרי.

הקדושה היא שפע של רוחניות השופע ויורד לעולמנו על-ידי הבורא ית'. ואף דלית אתר דפנוי מיניה, אך בכל זאת יש לתלק בין הגילוי הישיר של האור האלהי ובין הגילוי העקיף והמצומצם שלו. ההתגלות הישירה של הבורא בבריאה היא הקדושה, וזו העקיפה היא החולין. הגילוי הישיר של העניין האלהי באנושות שרוי בישראל ולכן עם קדוש הוא, וכל דבר העומד ביחס לישראל הרי הוא קודש קודשים.

אורות הקודש אינם מטפלים בישראל במיוחד אלא באנושות כולה ובהוויה בכללה, מה שאין כן אורות המטפלים רק בישראל, אורות קודש הקודשים הם. הגדרה דומה לזו הוגדרה גם על-ידי תלמידו של קצות החושן, ר"י ענגיל על ספר הכוזרי, שהוא "קודש קודשים", כי כולו מטפל רק בישראל.

יהי רצון שיקדשנו א-להינו במצוותיו, ויקדש את הכאים להתקדש. מלמטה בקדושה של מעלה. ובאחרית הימים, לכשייפגשו המקבילים וקדושת השמים תיפגש עם קדושת הארץ תימלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

וקשה, וכי כיצד יכסו המים את הים, הרי הים הוא המים? – אלא שבאחרית הימים תהיה הארץ עצמה מלאה דעת את ה', עד כדי כך שכל תוספת של יריעה כבר לא תוסיף לה שום דבר, כשם שאין המים מוסיפים לים כי הים בעצמו – מים הוא. אף הארץ עצמה תימלא דעה ללא צורך לתוספת דעה ולהתעלות. אמן, כן יהי רצון.